

Jaz, moja skupnost, človeštvo in prostovoljstvo

(Anica Mikuš Kos)

O solidarnosti v bogatem svetu našega časa

Naš čas je Jaz čas, Ego čas. Usmerjeni smo v lastno, dobrobit, razvoj, posedovanje, napredovanje... Tudi dušeslovne stroke so prevzele Jaz vrednote in filozofijo. Malikujejo, razvijajo, krepijo samopodobo, samozavest, samozaupanje, samokontrolo. Vse se vrti okrog mene, mojega jaza.

Begunka iz Sirije v turškem begunskem centru, ki je poslušala predavanja, na katerih so jim na zahodu šolani turški psihologi govorili o tem, kaj vse morajo storiti zase, za svoj jaz, je na to rekla: »Ampak to niso naše vrednote. Za nas je pomembno, koliko si sprejet in vključen v skupnost, koliko se lahko zaneseš na svojo skupnost, kaj prispevaš k skupnosti, kakšno je tvoje mesto v skupnosti.« Ob tem sem se zamislila.

Je pač tako: današnji čas v razvitem in bogatem svetu terja človeka, osredotočenega na razvoj lastnih potencialov – sposobnosti, moči, znanj, veščin, obvladovanja, asertivnega človeka, človeka, ki vse zmore, ki je svoje sreče kovač. Če ne uspe v življenju, je to njegova krivda – ker je luzer, nesposobnež. Celo za revščino si je sam kriv. Tudi za begunstvo – zakaj pa so se napotili na smrtonosne morske ali cestne poti? Mar bi ostali tam, kjer so bili, in ne bi utonili v Mediteranskem morju ali v slovenskih obmejnih rekah.

Vse to razvijanje in izpopolnjevanje samega sebe naj bi privedlo do idealnega tipa človeka našega časa, ki je uspešen, premožen, nenehno napreduje, dosega nove zastavljene cilje, ima vse več blagovnih dobrin in vse več moči, vse večje dosežke. Tak človek je duševno zdrav in v skladu s svojim časom – z logiko kapitala, neo-liberalno filozofijo in načeli tržne ekonomije. Besede nesrečnost, trpljenje, človečnost, sočutje izpadajo iz naših pogovorov oziroma zvenijo staromodno.

Seveda govorimo tudi o ljubezni in odgovornosti do bližnjega – toda to se omejuje na najožji krog okrog mojega jaza – na maloštevilne najbližje družinske člane. Ostali svet nas v perspektivi pomoči le malo zanima. No, zanima nas kot možno tržišče za naše materialne ali miselne proizvode – na primer za demokracijo. Moralni imperativ je, da poskrbiš zase in še za svojo družino. Ostalo ni tvoja skrb ali pa misliš, da mora za druge ljudi poskrbeti država – kot bi bila država nekaj odtujenega, ločenega od posameznika, nekaj, kar je dobilo funkcionalno avtonomijo, v katero naj ne posegajo običajni zase skrbeči državljani.

To, o čemer govorim, ne velja za vse državljane razvitega in bogatega sveta. Je pa to vodilo vladajočega sistema, struktur, posameznikov, ki so nosilci moči. In uradna ideologija neoliberalnega kapitalizma, ki je družbena religija našega časa.

Četudi smo povezani s svetom, vemo za globalizacijo, se le malo angažiramo ob velikih humanitarnih krizah, pa tudi ob socialnih in ekoloških dogajanjih, ki resno ogrožajo prihodnost človeštva. Obenem pa postaja vse bolj očitno, da države slabo izpolnjujejo svoje naloge in funkcije. Tudi različne oblike mednarodne organiziranosti držav – OZN, humanitarne organizacije in druge – nezadostno ali malo učinkovito delujejo ob masovnih krizah, se ne znajo dogovoriti ali uglasiti glede ukrepov, ki bi zavarovali klimo

našega planeta ali preprečili masovne poboje prebivalcev, skrajno revščino, zaradi katere vsak dan umre na tisoče otrok v različnih delih revnega sveta, ki so danes lahko dosegljivi. Podatki humanitarne organizacije Save the children za leto 2017 nas obveščajo o tem, da je poraslo število otrok, ki so zaradi oboroženih konfliktov zgubili življenja ali ostali telesni invalidi. To se dogaja kljub vsem izumom, digitalizaciji, proizvodnji čudežnih orožij, bogastvu, presežkom v prehrani bogatih držav.

Vendar ljudje – ljudje kar tako, civilna družba, socialno tkivo – nikakor v celoti ne spoštujejo pravil »jaz najprej«, potem dolgo nič. Vse več je dogajanj in pozivov k aktiviranju ljudi, da se lotijo urejanja stvari – bodisi z neposredno pomočjo človek človeku ali preko organiziranih tvorb, ki jim pravimo NVO ali organizacije civilne družbe, ki pomagajo posameznikom in skupinam, opozarjajo z zagovorništvom, izvajajo socialni aktivizem.

In vse bolj pogosto slišimo besedo solidarnost, ki je bila po padcu socializma nezaželen, ker je menda preveč spominjala na socializem. A še danes se najde šola, v kateri ravnateljica ali ravnatelj ni pripravljen sprejeti kakega programa, če je ta preveč očitno usmerjen v solidarnost, ker utegne vzbuditi mnenje, da je šola za socializem. Kar pa je najbolj zanimivo in hkrati tolažilno, je komentar učiteljev, ki pravijo: »Nima pa (ravnateljica ali ravnatelj) nič proti, da se po tistem vnese v program vrednote in prakse solidarnosti.« Ob tem naj spomnim, da papež Francišek, ki želi predstavljati človeško plat katoliške cerkve, v svojih govorih vedno znova opozarja na solidarnost in terja solidarnost vernikov do prikrajšanih in ogroženih, ne glede na to, kateri skupini pripadajo.

Ko v običajnem govoru izrečemo besedo solidarnost, imamo v mislih z besedo ali dejanjem izraženo solidarnost, vedenje, ki podpira drugega, pomaga drugim, skupini ali skupnosti. Danes velja, da moramo vse poznanstveniti, znanstveni dokazi so postali tako rekoč edina legitimna utemeljitev filozofije ali ravnanja. Če želimo kaj uveljaviti, se sklicujemo na »*evidence based*«. Tudi prisotnost pojma solidarnosti danes osvetljujemo z znanstvenimi argumenti. Kar nekaj časa je veljalo, da je človek sebično bitje, narejeno tako, da ščiti le svoje interese. Šele zadnji dve desetletji se širijo spoznanja o gensko osnovanih vrojenih osnovah za solidarnost in pro-socialno vedenje. Odkritja nevroznanosti kažejo na to, da obstajajo možganski procesi, zrcalne celice, priključki in povezave v možganih, ki so osnova za empatijo, prosocialno in solidarnostno vedenje. In znanstveniki ugotavljajo, da niso edini vzgibi in motivi za takšna vedenja želja, potreba po preživetju skupine, skupnosti, človeštva in zanašanje na reciprociteto – če bom jaz pomagala drugim, bodo tudi drugi pomagali meni.

V Googlu lahko preberemo, da je solidarnost enotnost ali podobnost čustev in dejanj ljudi s skupnim interesom in cilji, ali borba proti skupnemu sovražniku, ali vzajemna podpora znotraj skupine. Toda v današnjem času naglih sprememb, migracij, geografske prehodnosti in dostopnosti informacij, enota skupnega interesa in delovanja v vse večji meri postajajo regije ali celotni planet. Globalno solidarnost izražajo prizadevanja za zmanjšanje klimatskih dogajanj, ki jih povzroča človek, in posledičnih ekoloških sprememb, ki ogrožajo ali prizadevajo celotno človeštvo, za zmanjševanje revščine in preprečevanje oboroženih konfliktov, za reševanje begunskega vprašanja.

Solidarnostno vedenje posameznika je odvisno od individualnih vrojenih lastnosti, od socializacije (družinske, šolske, socializacije, ki jo izvajajo druga okolja), od konteksta in od konkretnih okoliščin. Četudi ima solidarnost danes dokazljive biološke osnove, je za njen obstoj pri posamezniku pomembna vzgoja – družinska in šolska vzgoja ter širša družbena socializacija.

Naš forum govori o solidarnostni angažiranosti mladih. Mladi zato, ker na mladih svet stoji, ker imajo veliko energij za udejanjenje solidarnosti, ker je pri njih v procesu socializacije možno razvijati solidarnost.

Udejanjanje solidarnosti olajšujejo, vzpodbujajo stvarne in praktične možnosti. Zlasti v današnjem svetu, ki ponuja mnogo več zgledov za udejanjanje »jaz filozofije«, je za prisotnost solidarnosti mladih pomembno ustvarjanje možnosti in priložnosti za učenje skozi izkušnjo, spremljano z refleksijo socialnih dogajanj. Ena največjih priložnosti za realizacijo solidarnosti je organizirano prostovoljsko delo.

O beguncih in solidarnosti

Odnos do beguncev v državi azila je dober primer solidarnosti in njenih učinkov. Odziv na možno prisotnost ali dejansko prisotnost beguncev se dogaja na treh ravneh. Prva je raven državne politike, ki praviloma ni preveč naklonjena beguncem. Druga je mednarodna raven, kamor sodijo tudi mednarodne humanitarne organizacije in je marsikdaj neučinkovita. Tretja raven je socialno tkivo, ki ga tvorijo državljane in državljani v državi azila, ljudje kar tako. Med njimi so tisti, ki izražajo in širijo ksenofobijo, so glasni, agresivni, izvajajo protibegunske mitinge. Toda med ljudstvo sodijo tudi tisti, ki izražajo solidarnost do beguncev, prostovoljci, ki pomagajo beguncem, ljudje, ki manifestirajo zoper ksenofobijo in nasilno vedenje nad migranti. Ne poznam razmerja med enim in drugimi. Dejstvo, da nekaj tisoč ljudi v Nemčiji demonstrira proti migrantom, nam še ne pove resnice. Ne vemo, kaj misli tistih deset tisoč ali sto tisoč, ki niso prišli demonstrirati.

Solidarnost in odnos do beguncev in migrantov sta izkaznica naše človečnosti. Kljub ksenofobnim stališčem in sovražnemu govoru prisotnost beguncev v Sloveniji (in drugih evropskih državah) očitno kaže tudi na prisotnost solidarnosti v socialnem tkivu. Ta se izkazuje z javnim protestom zoper nehumano ravnanje z begunci, z izražanjem solidarnega odnosa do beguncev in z neposredno pomočjo beguncem. Protesti civilne družbe so lahko učinkoviti. Naj navedem primer neke gimnazije leta 2015, ki je odklonila všolanje in namestitve šestih sirijskih otrok – beguncev. Odločitev je sprožila širok val protestov v Sloveniji, med njimi tudi zapis Toneta Partljiča v Sobotni prilogi časopisa Delo: *»Sem mislil, da gre za turško krdelo janičarjev, ki so hoteli zavzeti Kranj in poklati klene in domoljubne Gorenjce! Ki so hoteli sežgati veliko mestno cerkev svetega Kancijana in postaviti džamijo, na kateri bo vsako jutro islamski mujezin tulil Alahove besede. Sem mislil, da hočejo porušiti kip našega največjega pesnika Franceta Prešerna, ki je, sram ga naj bo, napisal, žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan, da koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregan, in postaviti tamkaj kip Mohameda. Sem mislil, da so hoteli oteti mlade kranjske fante in jih odpeljati za janičarje... In so se upravičeno postavili junaški Kranjčani pokonci! In so se slavni profesorji in pedagogi slavne gimnazije (gimnazije Franceta Prešerna) s podpisami uprli resnični genocidni nevarnosti nad Gorenjci. In*

hvala bogu, mesto se je res odbrnilo tujih morilcev, brezvercev in otroških krvoločnežev, profesorji še naprej učijo in vzgajajo čistokrvne slovenske (upam, da so to sploh že preverili), županu ni bilo potrebe reči ne bev ne mev, saj ima drugačne prometne skrbi. Vedno sem se že zaradi Prešerna, kljub tistemu verzu o vseh narodih, v Kranju počutil nekako lepo, zdaj pa se bom še dodatno varno pred morilci z vzhoda. In videti je, da bo Slovenija kmalu en sam varni čistokrvni Kranj ... Ampak kaj je zdaj to? Izvedel sem, da ni šlo za krdelo turških janičarjev niti muslimanske mudžahide, ampak za šest vojnih sirot, ki so še otroci ... Kdo se zdaj tu zajebava?»

In namesto znanstvenih dokazov o obstoju dobrega in solidarnosti, o človečnosti, ki se udejanja v delovanju prostovoljcev, še zapis Igorja Weigla, ki je deloval na državni meji ob masovnem prihodu prostovoljcev v Slovenijo leta 2015:

»Bila je sončna jesenska sobota. Ženska je na ograji sušila oprana oblačila. Skupina ljudi je mirno odšla na avtobus. Opazim diskretno naličeno mlado mati. Tistim, ki čakajo na naslednji prevoz, poiščemo ustrezno obutev in oblačila. Že nekoliko naveličane otroke presenetimo s sladkarijami, mandarinami, bananami in hruškami. Ko vidijo, da je v malhi za prav vsakega še pliško, završi od veselja. Nekateri otroci nasmejani švigajo naokoli. Mlad kurdski par se z roko v roki sprehaja. Nekdo se umiva pri gasilski cisterni. Spet drug je zaspal na soncu. Možje pomagajo počistiti, ženske klepetajo. Fotografiramo se in si podarjamo nasmeh. Za nekaj trenutkov je bil lep jesenski dan za vse. (24. oktobra 2015, Središče ob Dravi)

V jesenski dan so tu in tam zarezali ukazi, tudi v pošvedrani nemščini. Sedeli smo na tleh ob ognjih, saj česa drugega nismo imeli, in poslušal sem pripovedi. O potovanju, ki traja že poldrugo luno. O pretepanju in mučenju v njihovih domovinah. O ubitih. O mestih, ki so jih bombe zmele v prah. O majhnih otrocih, ki so jih na balkanski poti ločili od staršev. O strahu pred uniformami. O željah, da se vendarle vse skupaj konča in se spet začne življenje. In potem smo si zvečer še dolgo mahali v slovo. Srečno in mirno pot! (Cirkulane, 21. oktobra 2015)

Ne poznam zgodb. Preveč utrujenih, izčrpanih in vendar neizmerno potrpežljivih ljudi je. Samo trenutki so. Neskončno težki, ko nekomu, ki se cel premočen in premražen trese kot šiba na vodi, ne moreš dati suhih hlač, nogavic in čevljev. Zato, ker so že zdavnaj pošli. In neskončno veliko veselih trenutkov je. Ko kot po čudežu segreješ stekleničko mleka za dojenčico. Ko slišiš, da si saint Noël. Ko v zahvalo dobiš nasmeh. Ko vidiš policista, ki fantu ponudi krožnik vroče juhe. Ko pridejo fantje iz soseščine in nasmejani delajo dolgo v noč. Mogoče pa je zgodba tudi to? (19. in 20. oktobra 2015, Središče ob Dravi)

Lepo je, ko v zahvalo za peluša (narečni izraz za plišasto igračo) povsem nepričakovano dobiš poljub na lice in zraven zafarbaš, kakor da bi bil prvi. (19. oktobra 2015, Središče ob Dravi).«

O prostovoljskem delu mladih

V največji meri se v razvitem svetu solidarnost mladih izraža skozi prostovoljsko delo. O prostovoljskem delu mladih je veliko povedanega, zapsanega. S tem, da razvijamo solidarnost pri mladih, jo ohranjamo za prihodnost človeštva.

Prostovoljsko delo v korist drugega ali skupnosti ima pozitivne učinke, prinaša korist vsem deležnikom dogajanja – prejemnikom pomoči, njihovim družinam, skupnosti, institucijam, v katerih delujejo prostovoljci, socialnemu kapitalu skupnosti in človeštva. In koristijo tudi prostovoljcem. Prostovoljsko delovanje sooblikuje osebnost, obogati izkušnjo in razširi horizonte spoznanj. Učinki pri mladih prostovoljcih se kažejo predvsem na naslednjih področjih:

Prostovoljci doživijo zadovoljstvo ob tem, da so storili nekaj dobrega za drugega ali za skupnost. Povečata se njihova socialna spretnost ter učinkovitost pri reševanju življenjskih nalog. Prostovoljno delo pozitivno vpliva na moralni razvoj, na razvoj pozitivnih vrednot in vere v dobro, na razvoj socialne odgovornosti za dobrobit drugih in skupnosti, na državljansko udeleženo. Razvijajo se novi interesi. Širi se spoznavni horizont, spoznavanje novih socialnih prostorov in odnosov. In še mnogi drugi. Iz navedenih ugotovitev prepoznamo, kako se v okviru prostovoljskega dela povezuje in prepletata osebni jaz in družbeni jaz.

Ko govorimo o prostovoljskem delu otrok in mladih, vselej izpostavljam vzgojno vrednost prostovoljstva. Prostovoljsko delo je učenje pro-socialnega vedenja skozi delovanje in učenje skozi izkušnjo. Prostovoljsko delo mladih današnjega časa presega karitativno pomoč posamezniku ali skupini v stiski. Je naložba v socialni kapital in človečnost prihodnosti.